

УВОДНО ИЗЛАГАЊЕ

Фредрик Сундберг, начелник Одељења за извршавање пресуда Европског суда за људска права Савета Европе

Јавно слушање о нацрту закона о „несталим бебама“
Народна скупштина Републике Србије, Београд, 28. новембар 2019.

Дозволите ми да прво изразим, у име Савета Европе, нашу захвалност зато што сте позвали Одељење за извршавање пресуда Европског суда за људска права на ово јавно слушање да подели не само забринутост насталу због недостатка напретка у проналажењу „несталих беба“ него такође и наде због скорих иницијатива Владе и Скупштине са циљем да се коначно успостави независни механизам за истраге што би омогућило напредак у потрази.

Време цури а то је против интереса и родитеља и „нестале деце/беба“.

Дозволите ми да подсетим да је прва представка због непостојања делотворних кривичних истрага о судбини несталих беба поднета Европском суду за људска права у 2008., углавном зато што је гоњење евентуалних кривичних дела која су почињена постало немогуће по закону због застаревања. Одговор, пресуда Зорица Јовановић дошао је 2013. Он је поставио рок за усвајање система за пружање сатисфакције родитељима до 2014.

Данас смо у 2019.

Различити погледи међу организацијама родитеља о модалитетима имплементација пресуде Европског суда су, засигурно, допринели овом кашњењу – али различити поглед су природни у демократском друштву и не могу оправдати непостојање напретка. Ово је посебно тако јер наши контакти са родитељима показују да су различити ставови углавном комплементарни, а не противречни.

Неки погледи, чак иако су разумљиви, такође просто нису могући. Овај закон не може на пример успоставити кривичну одговорности где је таква одговорност немогућа по закону због правила о застаревању, роковима застаревања. Штавише, наметање такве одговорности данас би било јасно

кршење једне од најтемељнијих гаранција Европске конвенције о људским правима – заштите од ретроактивног кривичног законодавства. Штавише, сама сврха закона је да се обезбеде делотворне истраге у ситуацијама где су кривичне истраге данас немогуће због протеча времена. У другим ситуацијама, где рок застаре није још истекао, уобичајене кривичне истраге су релевантна алатка за успостављање чињеница и кажњавање одговорних.

Такође, ослањање на систем истрага зависан од владе, као што је садашња владина комисија, је немогућ. Штавише, Конвенција је јасна, сваки систем истрага усклађен са владавином права мора имати потребне гаранције независности.

Овај предлог закона, припремљен у сарадњи са експертима Савета Европе, побринуо се за многе истакнуте забринутости а такође га је подржао и Комитет министара. Он поверава истраге независним судијама. Чак иако је поступак ванпарнични, капацитет за утврђивање чињеница је добро развијен. Ако се појавеи доказ који указује на могућу кривичну одговорност, доказ мора одмах бити прослеђен тужилачким органима. Накнада је такође обезбеђена у складу са стандардима Конвенције.

Стога је важно да се креће и да се закон брзо усвоји а оквир који успоставља обезбеђује делотворне истраге о судбини несталих беба.

Усвајање закона је важно такође и из других перспектива. Континуирано одсуство законских права родитеља да имају делотворне истраге о нестанима, које је у основи проблема „несталих беба“ је такође проблем владавине права.

Данас је кашњење такође и проблем који превазилази саму Србију. Постало је европски проблем. Има мало разумевања у Европи за непостојање конкретног напретка у питању са тако важном хуманитарном димензијом као што је ово. Даље непостојање напретка стога може укаљати кредибилитет посвећености Србије систему Конвенције, а Комитет министара је такође изразио озбиљну забринутост због садашње ситуације.

Тако да сам ја веома срећан да сам овде у овом тренутку и желео бих од срца да се захвалим у име Савета Европе и Влади зато што је обезбедила да се овај нацрт закона нађе пред Скупштином и председници Народне

скупштине Републике Србије што је тако брзо организовала ово јавно слушање, а посебно зато што је укључила родитеље.

Ми се надамо – сигуран сам сви овде присутни – да ће ова тужна прича сада коначно имати позитиван обрт. Много суза, много страдања били су део прошлости. Долазак пред Европски суд био је корак напред. Данас се предузима важан корак да се обезбеди – најзад – успостављање потребне независне истражне машинерије која ће омогућити да се утврди судбина „несталих беба“.

Тачно је да само постојање структура за истрагу само по себи није јака гаранција делотворности и да сумње могу постојати о делотворности предложеног система. Али то је исто тако са свим новим системима. Делотворност мора такође бити показана у пракси. Када врши надзор над спровођењем пресуда Европског суда, Комитет министара ће стога увек наставити да врши надзор над спровођењем пресуда Суда све док се не докаже да су усвојене мере у пракси делотворне.

Ово посебно подвлачи важност обуке, укључујући могућу размену искустава са другим истражним механизмима, укључујући у другим државама.

Стога смо веома задовољни да већ имамо обећања од Владе да се брзо обезбеде потребни ресурси и конципирају потребне активности. Неке обуке су већ почеле уз учешће Савета Европе раније ове године.

Али понављам још једном: стварна обука може почети тек кад одлучите да успоставите механизам за истраге.

Поред тога, успостављање овог механизма за истраге није крај приче.

Након консултација између родитеља и Одељења за извршавање пресуда, Комитет министара је јасно прихватио потребу за ДНК базом података у којој и родитељи и деца могу депоновати свој ДНК да би се омогућило подударање. Могућност депоновања ДНК би требала очигледно бити промовисана на међународном нивоу.

Ваша Влада је позитивно одговорила на ову иницијативу родитеља и каснијем позиву Комитета министара.

База података ДНК, чак иако је добровољна, мора, међутим испунити један број стандарда а детаљи њеним управљањем и укључивањем у нови независни механизам истраге захтевају додатно, дубље промишљање. То стога мора бити други, иако брзи, корак.

Сигуран сам да ће она ускоро бити успостављена.

Не бих ишао даље у овом тренутку. Вама је потребан почетак, имате испред вас добар почетак, који је подржао Савет Европе.

Систем који ће се успоставити сигурно може бити побољшан, али ако не почнете не можете наставити. И морате знате да ће се вршити надзор над усвајањем додатних мера неопходних за ефикасно функционисање система, а наиме од стране Комитета министара.

Ставови и искуства родитеља ће очигледно овде наставити и даље да буду од највеће важности. А као што су организације родитеља виделе, оне имају директан приступ нашем Одељењу и могу такође исказати своју забринутост и запажања самом Комитету министара.

Бићу срећан, ако је потребно, да овде и сада такође пружим додатна појашњења и разјашњења.

Дозволите ми да завршим тако што ћу подвући да ће предмет Зорица Јовановић бити разматран у Стразбуру следеће недеље. Комитет министара је веома забринут због могућег непостојања конкретног напретка у усвајању закона. Организовање овог јавног слушања створило је велика очекивања за брзи напредак.

Ако бих могао да известим о амбицији да се закон усвоји, са могућим амандманима произашлих из овог јавног слушања, пре краја године то би биле стварно добре вести.

Захваљујем вам се на пажњи.